

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNIE

Kobiety w walce o niepodległość Polski

Archiwum Państwowe
w Lesznie
Leszno 2021

Barbara Ratajewska
Kierownik Oddziału Ewidencji,
Opracowywania i Udostępniania Zasobu

W historii Polski było wiele sytuacji, gdy musieliśmy stanąć do walki o zachowanie własnego państwa, walczyć o jego odzyskanie po rozbiorach i w latach II wojny światowej.

Przy boku mężczyzn walczyły także kobiety. Przypomnijmy niektóre z nich.

Już w okresie I Rzeczypospolitej możemy znaleźć przykłady walecznych kobiet, które odznaczały się odwagą.

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Księżna Beata Dolska

Historia rozegrała się pod koniec 1577 r. Na zamku w Dubnie odbywał się właśnie ślub księżnej Beaty Dolskiej (wychowanicy księcia Konstantego II Bazylego Ostrogskiego) z księciem Sołomereckim. Niespodziewanie pod twierdzą pojawili się Tatarzy. Księżna Beata zabrała ze sobą błazna, weszła na bastion, kazała mu nabić armatę, sama wycelowała i podpaliła knot. Strzał trafił do tatarskiego namiotu, zabiwszy syna chana, którego wkrótce pochowano pod Krasławem. Po powrocie do pałacu księżna miała spokojnie powiedzieć: „Teraz można już brać ślub”.

<http://slowopolskie.org/dubno-miasto-w-ktorym-beata-dolska-syna-chana-zabia/>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

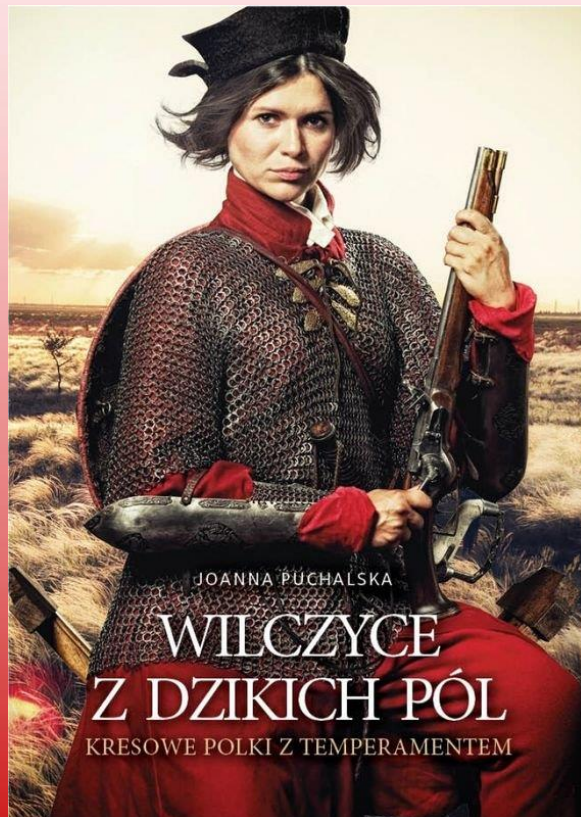
Teofila Chmielecka z Chocimirskich

Żyła w latach 1590 –1650. Była żoną Stefana Chmieleckiego, wojewody kijowskiego i jednego z bardziej zasłużonych obrońców kresów wschodnich przed najazdami Tatarów i Turków.

Teofila angażowała się nie tylko w życie rodzinne i zarządzanie majątkiem. Towarzyszyła mężowi w wielu wyprawach wojennych.

Z powodu prowadzenia spartańskiego trybu życia i wielkiej odwagi stała się wzorem żony kresowego żołnierza. Była nazywana „wilczycą kresową”.

<https://historia.org.pl/2019/10/29/teofila-chmielecka-wilczyca-kresowa/>

Anna Dorota Chrzanowska

Była żoną Jana Samuela Chrzanowskiego, komendanta twierdzy Trembowla podczas wojny polsko-tureckiej w latach 1672–1676. W 1675 r. wojska tureckie oblegały Trembowlę. Gdy szlachta nosiła się z zamiarem poddania twierdzy, Chrzanowska uprzedziła o tym męża, co zapobiegło kapitulacji Trembowli. Gdy sam komendant stracił wiarę w sens dalszej obrony, miała zagrozić, że w takim wypadku siebie i jego zabije. Według innych przekazów groziła podpaleniem prochów i wysadzeniem miasta. Podobno poprowadziła zbrojny wypad obrońców na szaniec turecki, była dwukrotnie ranna.

<https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/t/913-trembowla/96-historia-miejscowosci/70121-historia-miejscowosci>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Obleżenie Trembowli, 1675 r.

<https://twojahistoria.pl/encyklopedia/leksykon-bitew/oblezenie-trembowli-sierpien-1675/>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNIE

Obrona Trembowli, litografia Josepha Antona Freymanna na podstawie obrazu Aleksandra Lessera z 1864 r.; Biblioteka Narodowa

https://www.wilanow-palac.pl/trembowla_chwala_komendanta_i_jego_zony.html

Przysięga Tadeusza Kościuszki na rynku krakowskim. Pocztówka. Kraków 1906, <https://dzieje.pl/wystawy/tadeusz-kosciuszko-w-kregu-tradycji-ludowej-i-narodowej>

W czasie powstania kościuszkowskiego (1794 r.) dość powszechnym zjawiskiem były organizowane przez kobiety punkty opieki nad żołnierzami.

Warto także zwrócić uwagę na działalność wywiadowczą w obozach wojskowych zaborców. **Istotną rolę w tej działalności odegrała Magdalena Granasowa**, która po wybuchu powstania sama zaproponowała Tadeuszowi Kościuszce swoje usługi wywiadowcze. Naczelnik powstania własnoręcznie wystawił jej zaświadczenie o prowadzeniu tego typu działań bezinteresownie.

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Po upadku powstania kościuszkowskiego (1794 r.) w 1795 r. doszło do trzeciego rozbioru Polski. Na 123 lata utraciliśmy niepodległość. Kolejne pokolenia Polaków w różnej formie podejmowało walkę o zachowanie narodowej tożsamości i odzyskanie własnego państwa. Wśród nich były też kobiety.

Herb Księstwa Warszawskiego
[<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Ksiestwo-Warszawskie>]

Pierwszą nadzieją Polaków na odzyskanie niepodległości był Napoleon Bonaparte. Cesarz Francuzów toczył wiele wojen z zaborcami Polski (Prusy, Austria i Rosja). Jego kolejne zwycięstwa dawały szansę także Polakom na odbudowę własnego państwa. W 1807 r. z części ziem dawnej Rzeczypospolitej utworzono Księstwo Warszawskie. Polacy dzielnie stali przy Napoleonie. Brali udział w toczonych przez niego wojnach. Jedną z kobiet, które walczyły w szeregach armii Księstwa Warszawskiego była Joanna Żubr.

Joanna Żubr (z domu Paślawska)

Urodziła się 24 maja 1782 r. w Berdyczowie na Wołyniu. Zmarła 9 lipca 1852 r. podczas epidemii cholery.

W 1797 r. po raz pierwszy wyszła za mąż za Jana Domusławskiego, któremu urodziła czworo dzieci (żadne z nich nie przeżyło). Mąż zmarł w 1805 r. Joanna jeszcze w tym samym roku poślubiła Macieja Żubra. Gdy formowano wojsko polskie Księstwa Warszawskiego obydwójce postanowili udać się do Warszawy i wstąpić do armii. Joanna początkowo udawała mężczyznę, podawała się za młodszego brata swojego męża. Gdy sprawa wyszła na jaw ostatecznie pozwolono jej pozostać w wojsku. Dosłużyła się stopnia sierżanta armii Księstwa Warszawskiego, uczestniczyła w wojnach napoleońskich (w tym w wyprawie na Rosję w 1812 r.). Największy rozgłos uzyskała w maju 1809 r. podczas walk o Zamość wykazując się wyjątkową walecznością. Była pierwszą kobietą odznaczoną Orderem Virtuti Militari.

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Bitwa pod Raszynem

<https://www.wojsko-polskie.pl/raszyn/>

Wśród kobiet biorących udział w bitwie pod Raszynem (1809 r.) wymienione zostały: Zofia Kodrębska, Helena Kurdanówna i wspomniana już Joanna Żubrowa.

<http://lublin.ap.gov.pl/nauka-popularyzacja-i-edukacja/galerie-online/powstanie-listopadowe-1830-1831/>

W nocy z 29 na 30 listopada 1830 r. w Warszawie rozpoczęło się powstanie listopadowe - zryw niepodległościowy skierowany przeciwko rosyjskiemu zaborcy. Na początku lutego 1831 r. armia rosyjska pod dowództwem feldmarszałka Iwana Dybicza wkroczyła na teren Królestwa Polskiego celem stłumienia powstania. Pomimo przejściowych sukcesów ostatecznie powstanie upadło. Ostatnią bronioną twierdzą był Zamość, który skapitulował 21 października 1831 r.

Wśród walczących były również kobiety.

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Emilia Plater

Najbardziej znana, chociaż to trzy inne kobiety zostały odznaczone Virtuti Militari za udział w walkach powstańczych.

Urodziła się 31 listopada 1806 r. w Wilnie w rodzinie Franciszka Ksawerego Platera i Anny von Mohl. Emilia świetnie jeździła konno, uczyła się fechtunku i strzelania.

Na początku 1831 r. powstanie listopadowe ogarnęło także Litwę. Emilia ścięła po męsku włosy, kazała uszyć dla siebie i swojej przyjaciółki, Marii Prószyńskiej, męski strój i razem z nią przyłączyła się do powstania. W powstańcze szeregi wstąpiło też kilkanaście innych dziewcząt. Emilia Plater uczestniczyła bezpośrednio w walkach powstańczych, dowodziła jednym z oddziałów.

Awans na kapitana Wojska Polskiego otrzymała z rąk gen. Dezyderego Chłapowskiego.

Zmarła 23 grudnia 1831 r. w Justianowie na Litwie i została pochowana na cmentarzu w pobliskim Kopciowie.

<https://wielkahistoria.pl/osiagniecie-emilii-plater-co-naprawde-zrobila-dla-polski/>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Emilia Plater na czele kosynierów, obraz Jana Rosena

<https://www.focus.pl/artykul/kim-byla-emilia-plater-zycie-zaslugi-i-smierc-czy-rzeczywiscie-byla-bohaterka>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Barbara Bronisława Czarnowska

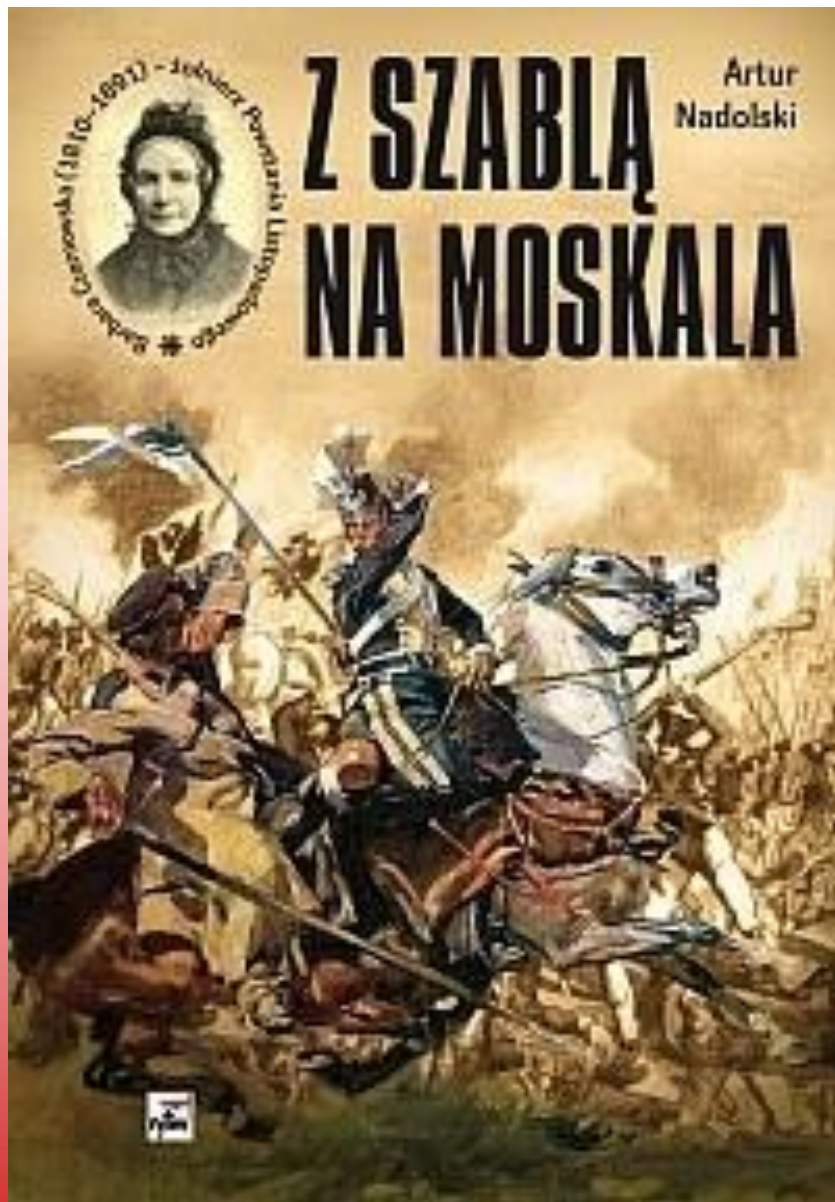
Urodziła się 4 grudnia 1810 r. w Strugach, powiat sochaczewski. Po wybuchu powstania listopadowego przybyła do Warszawy i włączyła się w działalność Towarzystwa Dobroczynności Patriotycznej Warszawianek. Jako pielęgniarka ochotniczka opiekowała się rannymi i chorymi żołnierzami.

18 kwietnia 1831 r. przebrana za mężczyznę, w mundurze i z obciętymi włosami, zgłosiła się na ochotnika do obozu wojskowego na Pradze. Dostała przydział do 1 Pułku Jazdy Augustowskiej. Brała udział w obronie Ochoty w dniach 6 i 7 września 1831 r. Za odwagę odznaczona Virtuti Militari.

Po upadku powstania przebywała jakiś czas na terenie zaboru pruskiego. Po kilku latach powróciła do Królestwa. Zmarła 23 października 1891 r. w Warszawie.

<https://dobroni.pl/arttykul/barbara-czarnowska/567699>

Barbara Bronisława Czarnowska

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2a/Barbara_Bronis%C5%82awa_Czarnowska.jpg

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNIE

Zofia Kodrębska

(ur. 1798, zm. 21 sierpnia 1885 w Wieniatyczach koło Włodzimierza Wołyńskiego)

W stąpiła do wojska Królestwa Polskiego w przebraniu męskim; służyła pod nazwiskiem Wańkowicz w 8 pułku piechoty, ciesząc się dobrą opinią przełożonych i pełniąc obowiązki ordynansa pułkownika Jana Skrzyneckiego.

W czasie powstania listopadowego, za odwagę na polu walki, została awansowana na podoficera i odznaczona krzyżem Orderu Virtuti Militari. Jej płęć została ostatecznie rozpoznana w szpitalu polowym, dokąd trafiła ranna w nogę; zdołała jednak uprosić personel i utrzymać prawdę w tajemnicy.

Po upadku powstania ponownie wyjechała z kraju

<https://prezi.com/wn1l3fvgzpsf/kobiety-w-polsce-podczas-powstania-listopadowego/?frame=85345ce1dd8428966d99e1b283c11b37f4c1f124>

Józefa Rostkowska

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Istnieją rozbieżne dane na temat jej daty urodzenia. Według metryki zgonu i artykułów w prasie francuskiej urodziła się w marcu 1784 r. Podawany jest też rok 1798, ale jeżeli w czasie kampanii napoleońskiej w 1812 r. przebywała, już jako mężatka z kilkorgiem dzieci, u swojej matki, to musiała urodzić się wcześniej. Pierwszym jej mężem był nieznany z imienia Kluczycki, podoficer ułanów, uczestnik wojen napoleońskich, przypuszczalnie poległy w czasie powstania listopadowego. Sama Józefa Kluczycka wstąpiła do służby wojskowej w styczniu 1831 r. jako młodszy felczer, figurując w dokumentach jako mężczyzna (Józef Kluczycki). Od sierpnia 1831 r. była starszym felczerem w 10 pułku piechoty liniowej. Była obecna w czasie wielu bitew powstańczych – pod Białąłęką, Grochowem (dwukrotnie ranna), Dębem Wielkim, Ostrołęką, Wołą. 11 września 1831 r. otrzymała Krzyż Srebrny Orderu Virtuti Militari. W październiku 1831 r. opuściła ziemie polskie i przez Niemcy wyjechała do Francji. Tam też wkrótce wyszła za mąż za Daniela Rostkowskiego. Działała w polskich środowiskach emigracyjnych. Zmarła w 1896 r.

<https://opinie.olsztyn.pl/historia/kobiety-w-powstaniu-listopadowym/#.YD-RLNzdiUk>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Kunegunda Ogińska

Żyła w latach 1783-1865, była spokrewniona z Emilią Plater. Od 1803 r. żona księcia Gabriela Józefa Ogińskiego (zmarł w 1842). Od początku wspierała patriotyczną działalność zarówno swojej kuzynki Emilii Plater, jak i męża. Wileński dom Ogińskich był miejscem spotkań i obrad powstańców litewskich, zaś majątek ziemski służył jako wojenna baza wypadowa i lazaret.

Kunegunda Ogińska brała też udział w działalności konspiracyjnej. Po powstania wyemigrowała wraz z mężem do Francji. Niezadługo przed śmiercią męża Ogińscy wrócili do Wilna.

[<https://opinie.olsztyn.pl/historia/kobiety-w-powstaniu-listopadowym/#.YD-RLNzdiUk>]

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Klaudyna Potocka

Urodziła się w 1801 r. w Kórniku. W czasie powstania listopadowego wstąpiła się pomocą w formie sporych sum pieniężnych przekazanych na rzecz walczących. Ponadto w rodzinnym majątku (Konarzewo) zorganizowała punkt pomocy powstańcom i szpital. Choć uciekła przed popowstaniowymi restrykcjami, nie zaprzesała swojej patriotycznej działalności także za granicą, gdzie na cele patriotyczne spieniężyła cenne klejnoty rodzinne. Wspierała m. in. polskie wydawnictwa emigracyjne – pisma, książki, biuletyny okazjonalne. W Dreźnie założyła instytucję dobroczynną – Komitet Dobroczynności Dam Polskich. Zmarła w Genewie w 1836 r.

<https://regionwielkopolska.pl/artykuly-wybitni-wielkopolanie/potocka-z-dzialynskich-klaudyna-1801-1836/>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Emilia Szczaniecka

Żyła w latach 1804-1896. Choć mieszkała w majątku Brody (Wielkopolska), to na wieść o powstaniu przyjechała w 1830 r. do Warszawy, gdzie w krótkim czasie dała się poznać jako działaczka społeczna i narodowościowa. Wspierała powstańców i ich rodziny, organizowała także pomoc medyczną rannym. W taką samą działalność zaangażowała się podczas powstania styczniowego lat 1863-1864. Zmarła jako patriotka i filantropka. Za jej trumną, jak relacjonowała prasa z epoki, orszak żałobników różnych wyznań i stanów ciągnął się aż na 12 km.

<https://opinie.olsztyn.pl/historia/kobiety-w-powstaniu-listopadowym/#.YD-RLNzdiUk>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Antonina Tomaszewska

Żyła w latach 1814-1883, absolwentka szkoły benedyktynek przy kościele w Krożach. Od pierwszych dni przyłączyła się do powstańców litewskich. Jako podporucznik regularnego korpusu jazdy żmudzkiej odznaczyła się w kilku bitwach (Mankunie, Powendenie, Szawle). Po upadku powstania wyemigrowała. Pierwsze lata spędziła prawdopodobnie w Prusach, później zamieszkała w Belgii, a od 1837 r. we Francji. Za granicą używała pseudonimu Pruszyńska. Wyszła za mąż za polskiego oficera Wierzbickiego. W 1857 r. wraz z mężem i dziećmi wróciła do Polski. Zamieszkała w należącym do męża majątku pod Płockiem. Zmarła w Płocku w 1883 r.

<https://opinie.olsztyn.pl/historia/kobiety-w-powstaniu-listopadowym/#.YD-RLNzdiUk>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNIE

Klementyna Hoffmanowa z domu Tańska

Urodziła się 23 listopada 1798 w Warszawie, zmarła 21 września 1845 w Passy (Francja). W czasie powstania listopadowego stała na czele Związku Dobroczynności Patriotycznej, którego była współorganizatorką. Osobiście też opatrywała rannych powstańców. W obawie przed karą opuściła Warszawę emigrując do Paryża, gdzie utrzymywała żywy kontakt z Polakami, wspierając zarówno potrzebujących, jak i wielkie talenty. Przyjaźniła się m. in. z Fryderykiem Chopinem i Adamem Mickiewiczem. Była pierwszą Polką utrzymującą się z własnej pracy twórczej i pedagogicznej, a także jedną z pierwszych polskich pisarek tworzących utwory dla dzieci i młodzieży.

<https://opinie.olsztyn.pl/historia/kobiety-w-powstaniu-listopadowym/#.YD-RLNzdiUk>

Czy może zatem dziwić fakt, że po powstaniu listopadowym car Mikołaj I w liście do Iwana Paskiewicza (namiestnika Królestwa Polskiego) pisał:

„(...) Lękam się kobiet! Ten szatański naród zawsze działał przez nie (...).”

Władimir Swierczkow, Portret cara Mikołaja I

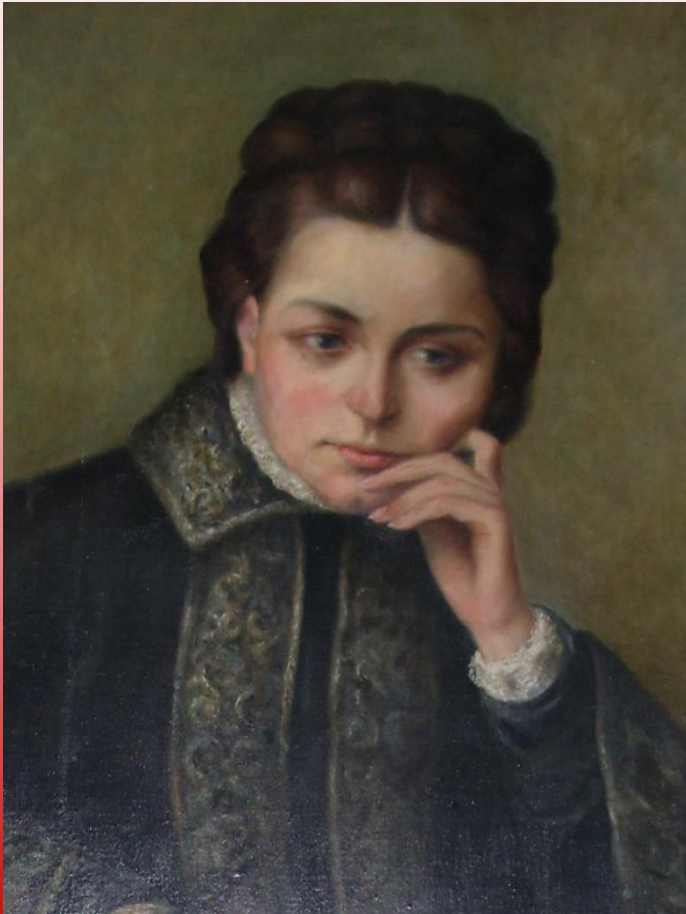
ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

„Walka powstańcza” ,obraz Michała Elwiro Andriolli, <https://muzhp.pl/pl/c/983/powstanie-styczniowe>

W powstaniu styczniowym 1863-1864 kobiety zajmowały się w dużym stopniu opieką nad rannymi, pracując w lazaretach i szpitalach wojskowych. Opiekowały się także rodzinami powstańców. Coraz częściej były też wykorzystywane w pracy wywiadowczej i kurierskiej. Stosunkowo nieliczna grupa kobiet brała udział zbrojny w powstaniu. Wypada jednak pamiętać, że w potyczce pod Dobrą 24 lutego 1863 r. poległy 4 kobiety.

Maria Piotrowiczowa

Żyła w latach 1839-1863. Jej ojcem był Zygmunt Rogoliński, brał udział w powstaniu listopadowym. Posiadał rozległe dobra, m.in. w okolicach Rodogoszcza (obecnie dzielnica Łodzi).

W wieku 17 lat Maria wyszła za mąż za nauczyciela Konstantego Piotrowicza.

Wraz z mężem przystąpili w 1863 r. do powstania przeciwko zaborcy. Maria pełniła początkowo służbę pomocniczą, ale wraz z pogarszającą się sytuacją militarną powstańców zgłosiła chęć walki zbrojnej.

Poległa w potyczce z Rosjanami pod wsią Dobra w dniu 24 lutego 1863 r. Mąż został w tej bitwie ciężko ranny i wkrótce zmarł.

<https://dzieje.pl/wiadomosci/lodzianie-uczili-pamiec-marii-piotrowiczowej-bohaterki-powstania-stycznowego>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Anna (Henryka) Pustowójtówna

Żyła w latach 1838–1881. Urodziła się w Wierzchowiskach koło Lublina. Była córką rosyjskiego generała Trofima Pawłowicza Pustowojtowa i Marianny z domu Kossakowskiej. Po wpływie babci Brygidy Kossakowskiej przesiąkła polskim patriotyzmem. Gdy w 1861 r. brała udział w patriotycznych demonstracjach w Lublinie (wtedy zaczęła używać imienia Henryka) została wywieziona do Petersburga, a tam w 1862 r. postanowiono skierować ją do klasztoru. Po udanej ucieczce przebywała przez pewien czas w Rumunii. Po wybuchu powstania styczniowego przedostała się na teren zaboru rosyjskiego i wzięła udział w walkach. Po klęsce powstania przebywała na emigracji. W 1873 r. wyszła za mąż za lekarza Stanisława Loewenhardta (znali się z powstania), małżeństwo miało czworo dzieci. Henryka zmarła w Paryżu w maju 1881 r.

<http://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/henryka-pustowojtowna-18381881/>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNIE

Henryka Pustowojtówna, fot. Moritz Ludwig Winter,
Praga, 1863 r.

(źródło: materiały MHK)

<https://ownetic.com/news/2014/08/05/fotografie-powstanie-styczniowe-mhk-krakow/>

WINTER 1863.

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNIE

Jadwiga Prendowska

Żyła w latach 1832 – 1915.

W okresie powstania styczniowego była kurierką Mariana Langiewicza. Dostarczała rozkazy, ulotki, leki, meldunki i polecenia kursując po całej Guberni Radomskiej.

Po aresztowaniu była więziona od września 1863 r. do grudnia 1864 r. w X. Pawilonie Cytadeli Warszawskiej, a następnie skazana na zesłanie do Kunguru. Do kraju wróciła w marcu 1866 r.

Napisała wspomnienia, w których opisała także swoją działalność jako kurierki w czasie powstania styczniowego.

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Mikołaj Wasylewicz Berg (historyk i publicysta rosyjski) w książce *Zapiski o powstaniu polskim 1863 i 1864 r. i poprzedzającej powstanie epoce demonstracji od 1856 r.* pisał:

„Kobieta polska jest wiecznym, nieubłagany i niewyleczonym spiskowcem”

<https://www.facebook.com/HonorWojskaPolskiego/posts/427621490725115/>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Legiony, powstanie wielkopolskie, wojna bolszewicka, kampania wrześniowa, okupacja, II wojna światowa

W 1913 r., a więc rok przed wybuchem Wielkiej Wojny, powstała w Królestwie Polskim konspiracyjna organizacja Liga Kobiet Pogotowia Wojennego. W następnym roku (1914) na terenie zaboru austriackiego utworzono Ligę Kobiet Galicji i Śląska. Współpraca obu organizacji doprowadziła do utworzenia żeńskich oddziałów Polskiej Organizacji Wojskowej. Pod koniec wojny istniało 18 takich komórek, które skupiały około 800 kobiet. Zajmowały się one pracami organizacyjnymi, pracowały w wywiadzie, gromadziły broń i pełniły służbę kurierską. Wiele kobiet podczas tych działań straciło życie. W 1915 r. sformowano Batalion Warszawski POW, w którym służyły także kobiety. Co prawda zakazano im bezpośredniego udziału w walkach, ale niektóre omijały ten zakaz i walczyły podając się za mężczyzn. Taką osobą była m.in. Wanda Gertz, która służbę wojskową rozpoczęła jako Kazimierz Żuchowicz.

W 1918 r. we Lwowie została utworzona Milicja Obywatelska Kobiet (MOK), która dzieliła się na trzy grupy: bojową, straż obywatelską i kurierską. MOK wkrótce przekształcono w Ochotniczą Legię Kobiet (OLK).

Kobiety wzięły także udział w powstaniu wielkopolskim 1918-1919, wspomagając powstańców, a czasami biorąc bezpośredni udział w walce.

Kobiety miały także swój znaczący udział w walkach i konspiracji w latach 1939-1945, gdy trwała II wojna światowa, a Polska znajdowała się pod niemiecką okupacją. Już w marcu 1939 r. utworzono Pogotowie Społecznego Przynsposobienia Wojskowego Kobiet. Przed wybuchem wojny organizacja miała w swoich szeregach około 47 tys. członkiń.

W armii polskiej pod dowództwem gen. Władysława Andersa utworzono Pomocniczą Służbę Kobiet (PSK). Oddziały PSK utworzono także na froncie zachodnim. W grudniu 1942 r. powołano Komendę Główną PSK w Londynie, na czele której stanęła Zofia Leśniowska – córka gen. Władysława Sikorskiego.

Utworzona została także Pomocnicza Lotnicza Służba Kobiet, w której łącznie służyło 1399 Polek.

Wspomnieć także należy o Polkach w lotnictwie brytyjskim – ATA (Służba Rozprowadzania Samolotów), w której służyły: Jadwiga Piłsudska, Stefania Wojtulanis i Anna Leska.

Pod koniec II wojny światowej w Polskiej Służbie Kobiet było 6700 ochotniczek. Za udział w walkach kobiety otrzymały: 13 Krzyży Walecznych, 2 Złote Krzyże Zasługi, 74 Srebrne Krzyże Zasługi, 154 Brązowe Krzyże Zasługi, 950 Krzyży Monte Casino.

Kobiety walczyły także w okupowanym kraju w ramach Związku Walki Zbrojnej, a później Armii Krajowej (Wojskowa Służba Kobiet). Ciekawych informacji na ten temat dostarcza artykuł Macieja Żuczковского *Służba kobiet w strukturach wojskowych Polskiego Państwa Podziemnego na przykładzie Dowództwa Głównego Służby Zwycięstwu Polski i Komendy Głównej Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej*.

Także w szeregach armii polskiej utworzonej w ZSRR (początkowo 1 Dywizja Piechoty im. Tadeusza Kościuszki) w sierpniu 1943 r. sformowano 1 Samodzielny Batalion Kobiety im. Emilii Plater.

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Izabela Moszczeńska-Rzepecka

Żyła w latach 1864-1941. Publicystka i działaczka społeczna. Była zaangażowaną działaczką oświatową i propagatorką nauk pedagogicznych. Współtworzyła i była pierwszym prezesem Ligi Kobiet Polskich Pogotowia Wojennego.

Po odzyskaniu niepodległości rozpoczęła współpracę z Wojskowym Instytutem Naukowo-Wydawniczym oraz z licznymi czasopismami, gdzie publikowała felietony na tematy związane z pedagogiką i polityką społeczną.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Liga_Kobiet_Polskich_Pogotowia_Wojennego

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNIE

Wanda Gertz

Anna Nowakowska

WANDA GERTZ

OPOWIEŚĆ O KOBIECIE ŻOŁNIERZU

AVALON

<https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/56,114883,24148162,matki-niepodleglosci-kobiety-ktore-walczily-o-suwerennosc.html>

Żyła w latach 1896-1958. Urodziła się 13 kwietnia 1896 r. w Warszawie, była córką Florentyny z Johnów i Jana Gertza, powstańca styczniowego.

W czasie I wojny światowej, wobec zakazu przyjmowania kobiet do Legionów Polskich, zgłosiła się do służby przebrana za mężczyznę pod nazwiskiem Kazimierz Żuchowicz. W czasie wojny z bolszewikami pełniła funkcję komendantki II Ochotniczej Legii Kobiet przy Dowództwie Frontu Litewsko-Białoruskiego.

W okresie międzywojennym była instruktorką i organizatorką obozów Przynależności Wojskowej Kobiet. Po przewrocie majowym w 1926 r. została powołana do pracy w Belwederze, jako osobista sekretarka Marszałka Józefa Piłsudskiego. Następnie została kierowniczką sekretariatu Głównego Inspektora Sił Zbrojnych. We wrześniu 1939 r., jako ochotniczka, uczestniczyła w obronie Warszawy. Od listopada 1939 r. działała w Służbie Zwycięstwu Polski, a od kwietnia 1942 r. była organizatorką i komendantką oddziału "Dysk" ("Disk" - Dywersja i Sabotaż Kobiet), który prowadził akcje małego sabotażu na terenach okupowanych. W czasie powstania warszawskiego wraz ze swoim oddziałem walczyła w ramach Zgrupowania AK „Radosław” na Woli, Starówce i w Śródmieściu. Po upadku powstania przebywała w obozie. Po zakończeniu wojny pozostała na emigracji.

Zmarła 10 listopada 1958 roku w Londynie. Jej prochy zostały przywiezione do Polski i pochowane na cmentarzu wojskowym na Powązkach w kwaterze Batalionu "Parasol". Wanda Gertz została odznaczona m.in.: Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari, Krzyżem Niepodległości z Mieczami, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, czterokrotnie zaś Krzyżem Walecznych.

Michalina Mościcka, z domu Czyżewska

Żyła w latach 1871-1932. Polska działaczka niepodległościowa i społeczna. Od 1915 roku była wiceprzewodniczącą Ligi Kobiet Polskich, a w latach 1920–1924 była przewodniczącą tej organizacji.

W 1918 roku Mościcka była zaangażowana w działalność konspiracyjną w Polskiej Organizacji Wojskowej. Razem z innymi członkiniami lwowskiej Ligi Kobiet wzięła udział w odbijaniu Lwowa z rąk ukraińskich. Była jedną z kilku kobiet stojących na czele głównej kwatery sanitarnej i głównej kwatery kurierskiej. W 1920 roku stworzyła koalicję organizacji kobiecych „Wszystko dla frontu!”. Była także członkinią Obywatelskiego Komitetu Pomocy Repatriantom.

Od 1892 r. była żoną Ignacego Mościckiego, od 1926 r. prezydenta Polski.

https://www.historiaposzukaj.pl/wiedza,osoby,550,osoba_michalina_moscicka.html

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Stefania Jadwiga Kudelska

Żyła w latach 1890–1944. Oficer wywiadu Wojska Polskiego, instruktorka w Okręgowym i Państwowym Urzędzie Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego. Służyła w Związku Strzeleckim, Legionach, członkini Polskiej Organizacji Wojskowej. kilkakrotnie aresztowana i więziona, w latach 1918–1920 w służbie kurierskiej i wywiadowczej Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego; współzałożycielka Przystosowania Wojskowego Kobiet. Senator w latach 1935–1938, posłanka w latach 1938–1939. We wrześniu 1939 brała udział w obronie Lwowa w kobiecym batalionie pomocniczej służby wojskowej, który wchodził w skład lwowskiej brygady Obrony Narodowej; w listopadzie 1939 r. wróciła do Warszawy; na początku 1940r. Włączyła się do akcji tajnej oświaty. W konspiracji referentka w Szefostwie Wojskowej Służby Kobiet Komendy Głównej AK; zginęła wraz z siostrą 12.08.1944 r. w czasie powstania warszawskiego. Otrzymała kilka odznaczeń: Krzyż Srebrny Orderu Virtuti Militari (17.05.1922), Krzyż Niepodległości z Mieczami (16 IX 1931), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (1938), czterokrotnie Krzyż Walecznych, Srebrny Krzyż Zasługi (1927); Krzyż I Brygady "Za wierną służbę", Krzyż POW (1919).

<https://www.1944.pl/powstancze-biogramy/stefania-kudelska,25429.html>

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Aleksandra Zagórska

Żyła w latach 1884-1965. Podpułkownik Wojska Polskiego, żołnierz Legionów, organizatorka i komendantka Ochotniczej Legii Kobiet, działaczka niepodległościowa. W 1911 wstąpiła do Związku Walki Czynnej, a także do Związku Strzeleckiego we Lwowie. Była organizatorką kobiecych drużyn Polskiej Organizacji Wojskowej. W czasie I wojny światowej była organizatorką kobiecej służby wywiadowczej I Brygady Legionów Polskich. W stopniu majora wzięła udział w obronie Lwowa w latach 1918-1919 w trakcie wojny polsko-ukraińskiej, organizując oddział kurierek.

4 listopada 1918 zorganizowała kobiecą organizację paramilitarną Ochotnicza Legia Kobiet. 1 kwietnia 1920 roku została mianowana naczelniczką Wydziału Ochotniczej Legii Kobiet przy Sekcji Mobilizacyjnej Oddziału I Sztabu Ministerstwa Spraw Wojskowych w Warszawie. Z dniem 1 października 1921 roku, na własną prośbę, została zwolniona z czynnej służby wojskowej.

https://www.historiaposzukaj.pl/wiedza/osoby,551,osoba_aleksandra_zagorska.htm

Maria Stanisława Wittek

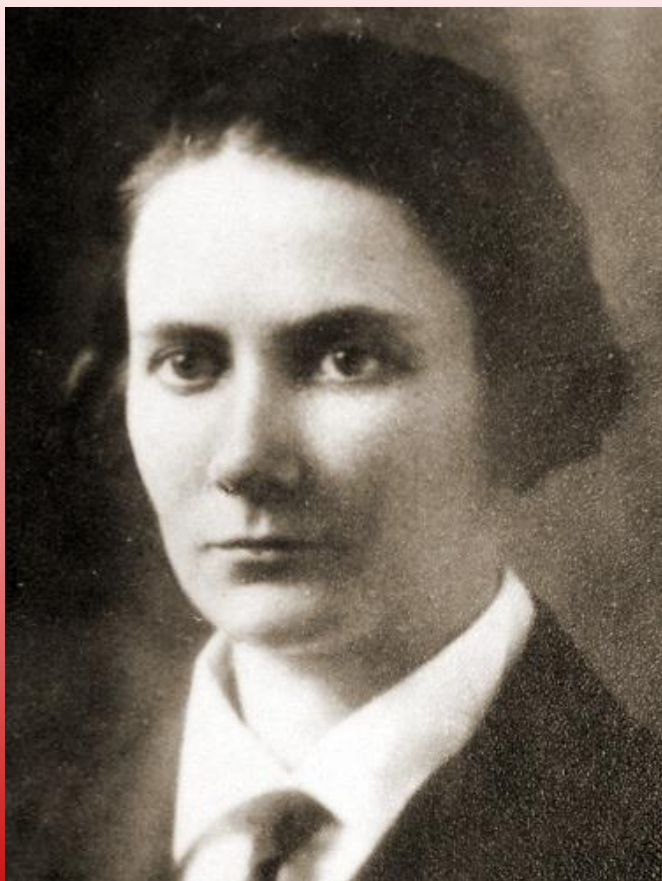
Żyła w latach 1899-1997. Pierwsza Polka w historii Wojska Polskiego, która została mianowana na stopień generała (1991 r.). Dama Orderu Virtuti Militari.

Od 1917 należała do Polskiej Organizacji Wojskowej w ramach której ukończyła szkołę podoficerską. Od grudnia 1919 służyła w Wojsku Polskim. W 1920 brała udział w obronie Lwowa w szeregach Ochotniczej Legii Kobiet.

W latach 1928–1934 była komendantką naczelną Przysposobienia Wojskowego Kobiet, od 1935 naczelnikiem Wydziału Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego Kobiet w Państwowym Urzędzie Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego.

W czasie wojny obronnej Polski w 1939 była komendantką główną Kobięcych Batalionów Pomocniczej Służby Wojskowej. Od października 1939 do stycznia 1945 stała na czele Wojskowej Służby Kobiet w Komendzie Głównej Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej. Walczyła w Powstaniu Warszawskim, gdzie dosłużyła się stopnia pułkownika.

https://www.historiaposzukaj.pl/wiedza,osoby,419,osoba_maria_wittek.html

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNIE

Elżbieta Zawacka

Żyła w latach 1909- 2009. Studiowała w Poznaniu, później została nauczycielką. Od 1930 r. była społeczną instruktorką i komendantką Przynależności Wojskowej Kobiet w powiatach: Koło, Szamotuły, Tarnowskie Góry, a od 1938 r. komendantka Rejonu Śląskiego PWK.

W czasie okupacji była Kurierką Komendy Głównej Armii Krajowej.

Jedyna spośród 15 kandydatek, która pomyślnie przeszła trening i służyła potem w szeregach cichociemnych.

W 2006 r. jako druga Polka w historii Wojska Polskiego awansowana na stopień generała brygady. Dama Orderu Orła Białego.

http://www.sww.w.szu.pl/index.php?id=artykuly_elzbieta_zawacka_jedyna_kobieta_wsrod_cichociemnych

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Przykłady kobiet zaangażowanych w działalność niepodległościową z terenu południowo-zachodniej Wielkopolski

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Anna Całka z domu Lassocińska

Anna Całka z domu Lassocińska urodziła się 27 czerwca 1888 r., była córką nauczyciela z Kąkolewa Jana Lassocińskiego i jego żony Ludwiki z Regulskich. Mieszkali w Oporówku. Po śmierci w 1901 r. Jana Lassocińskiego wdowa wraz z dziećmi przeniosiła się do Wschowy. Ludwika Lassocińska prowadziła tutaj stancję dla polskich uczniów wschowskiego gimnazjum. Po wybuchu I wojny światowej Ludwika Lassocińska zamknęła stancję i przeniosiła się do domu przy ówczesnej Breitestrasse 28 (obecnie Niepodległości 24). Anna mieszkała prawdopodobnie z nią, a pracowała jako księgowa w firmie Jana Metelskiego. Na przełomie lat 1918/1919 zaangażowała się w działalność patriotyczną we Wschowie – sporządzanie list ochotników do udziału w powstaniu niepodległościowym, gromadzenie funduszy na cele narodowe. Aresztowana 7 stycznia 1919 r., przebywała w obozie w Żaganiu. Po zwolnieniu z internowania przeniosiła się do Leszna. Latem 1920 r. wraz z siostrą Marią wstąpiła do służby sanitarnej, gdy w Lesznie zjawily się pociągi z rannymi z frontu wojny polsko-bolszewickiej.

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Internowani Polacy w obozie w Żaganiu, pierwsza z prawej Anna Lassocińska
[Ze zbiorów Janusza Skrzypczaka]

W Archiwum Państwowym w Lesznie w zespole Związek Bojowników o Wolność i Demokrację w Lesznie znajduje się sporządzony w 1968 r. wykaz kobiet, które czynnie wspomagały powstańców wielkopolskich w 1919 r.

Spis zawiera 103 nazwiska (imię i nazwisko, nazwisko panięńskie, miejscowość, rodzaj pomocy). Wśród form pomocy wymieniono: kwaterunek, dostarczanie żywności, przechowywanie broni, pielęgniarce, sanitariuszki, łączniczki, kucharki. Przy jednym nazwisku wpisano „powstaniec”. Dotyczyło to Apolonii Prałat.

**Fragment spisu kobiet z terenu południowo-zachodniej wielkopolski
 wspierających powstanie wielkopolskie (spis zawiera 103 nazwiska)
 [APL, ZBoWiD w Lesznie, sygn. 11817]**

- 6 -
WYKAZ KOBIEŃ POMAGAJĄCYCH W POWSTANIU 1918/1919
 W LESZCZYŃSKIM

lp	Nazwisko i imię	Nazw. panienskie	Miejscowość	Wiek	Rodzaj pomocy
1	ANTONIAK Katarzyna		Zgliniec	18	pielęgniarka
2.	ANDRZEJEWSKA Balbina	Krause	Kąkolewo	20	przenoszenie żywności, kuchnia
3.	ANDRZEJEWSKA Celina		Krzywiń	20	sanitariuszka
4.	BISKUPSKA Czesława		Krzywiń	20	" i kucharka
5.	BIEDZYŃSKA	Biedzyńska	Osieczna		Kucharka
6.	BARTELEWICZ Maria		Krzywiń	23	Sanitariuszka
7.	BIETLEWICZ Maria		Osieczna		"
8.	BILEWICZ Maria		Osieczna		"
9.	BILEWICZ Helena		Leszno		Łączność
10.	BARTELEWICZ Zofia		Lipno		Żywność
11.	BARTKOWIAK Hanna		Leszno	23	Łączność, żywność
12.	BAK Franciszka	Sadowska	Mierzejewo	24	
13.	BARTKOWIAK Franciszka		Leszno		Żywność /?/
14.	CZTERNASTA Stanisława	Zygier	Osieczna	23	Sanitariuszka
15.	CZAPSKA Maria		Pawłowice	26	"
16.	DUDKOWICZ		Osieczna	20	Kucharka
17.	DOPIERALSKA Maria		Osieczna		"
18.	FISCHER Franciszka		Kąkolewo	19	Kucharka
19.	" Marianna		"		"
20.	FLIGER Agnieszka	Dziorgawa/?/			Żywność
21.	GORECKA Florentyna		Krzywiń Osieczna	26	Sanitariuszka
22.	GAJEZOWSKA		Krzemieniewo	30	Informacja
23.	GLAPIAK Maria	Płaszczynska	Kąkolewo	19	Kuchnia
24.	GRAJEWSKA Anna		Leszno		Łączność
25.	GRAJKOWSKA Franciszka		"	22	Żywność
26.	GHODZIAK Maria		Boguszyn	18	"
27.	HADRYCH/?/ Jadwiga		Leszno		Pielęgniarka

3

lp	Nazwisko i imię	Nazwisko panienskie	Miejscowość	Wiek	Rodzaj pomocy
56.	NEDROWICZ Florentyna	Górecka		26	Pielęgniarka
57.	NOWAK Stanisława	Felda	Poniec	36	Sanitariuszka
58.	NOWACZYK Helena	-	Bukowiec G.	36	"
59.	POLOCH Marianna	-	"	--	Dostarczanie b.
60.	MATYSIAK Pelagia	Karlewicz	Belęcin	28	Kucharka
61.	PAPINSKA	J "	Janiszew	55	"
62.	PAWŁOWSKA Franciszka		Zgliniec	18	"
63.	POPRAWSKA Maria		Kąkolewo	19	"
64.	PONIKLEWSKA Zofia	Raszewska	Drobnin	24	Kwaterunek
65.	PRALAT Apolonia		Włoszakowice		Powstaniec
66.	PIASZCZYŃSKA Marianna		Kąkolewo		Kucharka
67.	POLOCH Zofia		Bukowiec G.		Donosi żywn.
68.	PATELKA Agnieszka	Majchrzak	Pawłowice		Kucharka
69.	PRACKOWSKA		Krzemieniewo	28	Informacje
70.	PRZYBYŁSKA Lucjana		Kąkolewo	22	Sanitariat
71.	RATAJCZAK Kazimiera		Boguszyn	20	Żywność
72.	RYBIŃSKA Józefa		Pawłowice	25	Kucharka
73.	ROSADZIŃSKA Anna		Klonowiec		
74.	ROUTE Maria		Leszno		Łączniczka
75.	RADAJEWSKA		Zaborowo		Kucharka
76.	RATAJCZAK Agnieszka	Kozak	Kąkolewo	20	Informacje
77.	SZULC Teofila	Szuczynska	Kąkolewo	40	Żywność
78.	SOBKOWIAK Maria	Maćkowiak	Osieczna	20	Sanitariuszka
79.	SZULC Klara		Osieczna	39	Wywieszanie sztandarów
80.	STRUŻYK	Rybińska	Pawłowice	22	Kucharka
81.	s. Maria /?/		Pawłowice	20	Sanitariat
82.	SZYMKOWIAK Maria	Skrzypczak	Pawłowice	20	Kucharka
83.	SZYMKOWIAK JADWIGA		Pawłowice		Żywność

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Apolonia Prałat

Żyła w latach 1888-1956.

W czasie powstania wielkopolskiego Apolonia Prałat brała udział w bezpośrednich walkach.

W nocy z 6 na 7 stycznia 1919 r. (w innych relacjach podaje się datę z 7 na 8 stycznia) wspólnie z Franciszkiem Szymańskim przewiozła z Błotnicy do Włoszakowic broń dla utworzonego właśnie oddziału powstańczego.

11 stycznia 1919 r. wzięła udział w potyczce pod Zbarzewem.

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Dla upamiętnienia dzielnej postawy Apolonii Prałat w czasie Powstania Wielkopolskiego we Włoszakowicach jest ulica jej imienia.

Arkusz ewidencyjny **Agnieszki Firlej** – członka Związku Powstańców Wielkopolskich 1918–1919 Roku, Koła Brenno, 11 sierpnia 1949 r.

**[APL, Związek Powstańców Wielkopolskich 1918–1919 Roku. Koło Brenno,
 sygn. 1, s. 3– 4]**

3

ZWIĄZEK
 POWSTAŃCÓW WIELKOPOLSKICH
 1918–1919 ROKU
 Stowarzyszenie zarejestrowane,
 Zarząd Główny w Poznaniu

Kolo _____

ARKUSZ EWIDENCYJNY
 DLA CZŁONKÓW ZWIĄZKU

1. Nazwisko Firlej Imię Agnieszka Nr weryfik. 4645

2. Data i miejsce urodzenia 20. 12. 1921 r. Leszno, pow. Poznań

3. Stan cywilny zamężna zawód gospodyni Obywatelstwo polskie
 miejsce zatrudnienia Brenno, pow. Leszno
 czy w czasie okupacji był V.-D. lub I.-P. _____

4. Imię i panińskie nazwisko żony _____
 oraz data jej urodzenia _____

5. Miejsce obecnego zamieszkania _____

6. Ilość dzieci, pozostających na wyłącznym utrzymaniu członka:

1. Imię <u>Ludwik</u>	Data urodzenia <u>10. 10. 1925 r.</u>
2. Imię <u>Marian</u>	Data urodzenia <u>22. 1. 1920 r.</u>
3. Imię <u>Urszula</u>	Data urodzenia <u>5. 6. 1931 r.</u>

w jakim Zakładzie Naukowym przebywają:

ad 1) _____

ad 2) _____

ad 3) _____

7. Inne szczegóły charakterystyczne członka wzgl. jego rodziny _____

8. Przynależność partyjna członka _____ Nr legitymacji _____

9. Aktywność w pracy społecznej _____

10. Czy jest inwalidą z okresu Powstania Wlkp. i ile % niezdolności do pracy _____

11. Czy pobiera zaopatrzenie emerytalne _____
 z jakiego tytułu prawnego i w jakiej wysokości miesięcznej _____

4

12. Udział w Powstaniu Wielkopolskim 1918–1919 roku
 data: od lipca 1918 do lutego 1919 r.
 gdzie: Brenno, pow. Leszno
 wyszczególnienie: _____

13. Uwagi: organizowała młodzieżowe seminaria podczas wojny
 swatary do organizacji Powstania

14. Zaręczam, że powyższe odpowiedzi są zgodne z prawdą i zastosowuję się do postanowień
 statutowych oraz zmian do statutu, wszelkich uchwał i zarządzeń władz Związkowych.
 Zapewniam wierność Narodowi i Demokratyczno-Ludowemu Państwu Polskiemu.

Firlej Agnieszka
 własnoręczny podpis (pełne imię i nazwisko)

15. Opini i charakterystyka członka, wydana przez Zarząd Koła:
Wst Firlej była gorliwą organizatorką
 młodzieży do propagowania Powstania
Brenno, dnia 11. 8 1949 r.

Za Zarząd Koła:

<u>Firlej</u> Skarbnik	<u>Murawski</u> Prezes	<u>Skowroniak</u> Sekretarz
---------------------------	---------------------------	--------------------------------

Związek Powstańców Wielkopolskich 1918/19
 w Poznaniu
 (pieczęć koła)
KOŁO BRENNO

16. Adnotacje Zarządu Głównego: _____

Piłsudski - Posań

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Maria Gocha

Żyła w latach 1922-1944. Urodziła się we Francji, po śmierci ojca w 1934 r. wraz z matką przyjechały do Polski i zamieszkały w Lesznie. W czasie okupacji niemieckiej wstąpiła do konspiracji, była łączniczką AK, pseudonim „Maria”. 19 lipca 1944 r. została aresztowana przez Gestapo. Po ciężkim śledztwie trafiła do obozu w Żabikowie, gdzie 15 września 1944 r. została zamordowana.

Na zdjęciu Maria Gocha w otoczeniu pracowników zakładu malarskiego „Fechnera” w Lesznie, okres okupacji niemieckiej (APL, Jerzy Zielonka – spuścizna, sygn. 98).

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Waleria Leśna-Bembnista

Żyła w latach 1917-2001). W 1935 r. ukończyła naukę w Gimnazjum Żeńskim im. Marii Konopnickiej w Lesznie, studiowała filologię klasyczną na Uniwersytecie Poznańskim. W okresie okupacji niemieckiej pracowała w Lesznie w Młynie Parowym. Została wprowadzona przez ojca Antoniego Leśnego do pracy w konspiracji w ramach Armii Krajowej. 21 października 1943 r. została aresztowana. Po pobycie w Forcie VII w Poznaniu Waleria Leśna została przewieziona do obozu w Żabikowie, a stamtąd w lipcu 1944 r. do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück. Po dwóch miesiącach została wysłana do podobozu w Magdeburgu, który był oddziałem obozu koncentracyjnego w Buchenwaldzie. Do Leszna powróciła w maju 1945 r.

Na zdjęciu Waleria Leśna w 1942 r.

(Za: Historia Leszna, pod red. Jerzego Topolskiego,
Leszno 1997)

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNE

Janina Błażejewska

Żyła w latach 1916-2001. Urodzona w Osiecznej, od 1920 r. mieszkała w Lesznie. W okresie okupacji niemieckiej zaangażowana w działalność konspiracyjną w ekspozyturze wywiadowczej Wojskowej Służby Kobiet AK, pseudonim „Ludka”. Prowadziła także tajne nauczanie. W maju 1943 r. została aresztowana przez Gestapo i ostatecznie wywieziona do więzienia w Lipsku. W 1945 r. wróciła do Leszna. Była represjonowana przez UB. Dopiero w 1962 r. mogła wrócić do pracy jako nauczycielka. Uczyła m.in. w szkole podstawowej w Zaborowie.

Na zdjęciu Janina Błażejewska (Za: Historia Leszna, pod red. Jerzego Topolskiego, Leszno 1997).

Teresa Bartecka

Żyła w latach 1907-1993. Od 1934 r. pracowała w Miejskim Gimnazjum Żeńskim im. Marii Konopnickiej w Lesznie. W okresie okupacji niemieckiej zaangażowana w tajne nauczanie, organizowała lekcje we własnym mieszkaniu.

Na zdjęciu Teresa Bartecka (Za: Słownik Biograficzny Leszna, Tom I, Leszno 2011)

Pelagia Dźwikowska

Żyła w latach 1886-1950). Nauczycielka, działaczka harcerska, od 1920 r. pracowała jako nauczycielka muzyki i śpiewu w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Żeńskim. W okresie okupacji niemieckiej zaangażowana w tajne nauczanie.

Na zdjęciu Pelagia Dźwikowska (Za: Słownik Biograficzny Leszna, Tom I, Leszno 2011)

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W LESZNIE

Izabella Perzyńska

Żyła w latach 1915-1993. Córka przedwojennego dyrektora leszczyńskiego gimnazjum Nicefora Perzyńskiego. Od 1935 r. studiowała w Poznaniu filologię polską. Naukę przerwał wybuch II wojny światowej i lata okupacji niemieckiej. Zaangażowała się w Lesznie w tajne nauczanie. Po zakończeniu wojny ukończyła studia i przez wiele lat była nauczycielką w leszczyńskich szkołach.

Na zdjęciu Izabella Perzyńska. (Za: Słownik Biograficzny Leszna, Tom II, Leszno 2011)